

ПРАВА І СВОБОДИ ДИТИНИ ЯК ОБ'ЄКТ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ**RIGHTS AND FREEDOMS OF THE CHILD AS AN OBJECT OF ADMINISTRATIVE AND LEGAL PROTECTION**

**Коваленко А.В., д.ю.н., професор,
професор кафедри кримінального права та кримінології
Донецький державний університет внутрішніх справ**

Актуальність статті полягає в тому, що адміністративно-правова охорона як інструмент забезпечення прав і свобод людини і громадянина в Україні та світі широко застосовується відповідними повноваженими суб'єктами. При цьому проблемні питання охорони прав і свобод дитини, зокрема в умовах широкомасштабної збройної агресії російської федерації постають неабияк гостро та потребують комплексного і системного їх розв'язання. Метою статті є аналіз проблемних питань прав і свобод дитини як об'єктів адміністративно-правової охорони. Автором на підставі узагальнення позицій і думок вчених і дослідників, що безпосередньо взаємопов'язуються із дією механізму адміністративно-правової охорони прав і свобод дитини, а також сутністю і змістом їх, як об'єкту адміністративно-правової охорони обґрунтовано низку теоретико-правових та прикладних висновків, що можуть в подальшому оптимізувати функціонування зазначеної системи правовідносин та суттєво посилити забезпечення прав і свобод людини і громадянина, а також дотримання принципів демократичної державності загалом. Права і свободи дитини, як об'єкт адміністративно-правової охорони характеризуються, як комплекс та окремий сегмент в системі соціально-правових відносин між державою та особою, а також особою та іншими особами, що, перш за все, базується на правах та обов'язках, а також чітко окресленому колі правовідносин які заборонені. Сутність заборонюваних правовідносин в контексті інституту прав і свобод дитини як об'єкту адміністративно-правової охорони полягає в тому що певні блага суспільства є недоступними для всіх громадян до досягнення ними конкретного віку що прямо чи опосередковано пов'язується із їх зрілістю та соціальною сформованістю. Такий контекст правовідносин виникає, перш за все, між особою та державою, що в свою чергу складає зміст адміністративно-правових відносин. Перспектива подальших досліджень полягає в необхідності визначення чіткого кола компетенції окремих суб'єктів із числа органів державної влади, на які покладається реалізація правоохоронної функції у сфері прав і свобод дитини.

Ключові слова: права дитини, правова охорона, відповідальність, міжнародне право, дотримання прав, об'єкт адміністративного права.

The relevance of the article lies in the fact that administrative and legal protection as a tool for ensuring the rights and freedoms of a person and a citizen in Ukraine and the world is widely used by the relevant authorized subjects. At the same time, the problematic issues of protecting the rights and freedoms of the child, in particular in the conditions of large-scale armed aggression of the Russian Federation, are quite acute and require a comprehensive and systematic solution. The purpose of the article is to analyze the problematic issues of the rights and freedoms of the child as objects of administrative and legal protection. On the basis of generalization of positions and opinions of scientists and researchers, which are directly interrelated with the action of the mechanism of administrative and legal protection of the rights and freedoms of the child, as well as the essence and content of them, as an object of administrative and legal protection, the author substantiates a number of theoretical, legal and applied conclusions that can further optimize the functioning of this system of legal relations and significantly strengthen the provision of human and civil rights and freedoms. as well as adherence to the principles of democratic statehood in general. The rights and freedoms of the child, as an object of administrative and legal protection, are characterized as a complex and a separate segment in the system of social and legal relations between the state and the individual, as well as the individual and other persons, which, first of all, is based on rights and obligations, as well as a clearly defined range of legal relations that are prohibited. The essence of prohibited legal relations in the context of the institution of rights and freedoms of the child as an object of administrative and legal protection lies in the fact that certain benefits of society are inaccessible to all citizens until they reach a specific age, which is directly or indirectly related to their maturity and social formation. Such a context of legal relations arises, first of all, between a person and the state, which in turn constitutes the content of administrative and legal relations. Prospect for further research lies in the need to determine a clear range of competence of individual subjects from among the public authorities, which are entrusted with the implementation of the law enforcement function in the field of rights and freedoms of the child.

Key words: children's rights, legal protection, responsibility, international law, observance of rights, object of administrative law.

Актуальність тематики. Адміністративно-правова охорона як інструмент забезпечення прав і свобод людини і громадянина в Україні та світі широко застосовується відповідними повноваженими суб'єктами. При цьому проблемні питання охорони прав і свобод дитини, зокрема в умовах широкомасштабної збройної агресії російської федерації постають неабияк гостро та потребують комплексного і системного їх розв'язання.

Водночас, необхідно звернути увагу на тому, що сучасне мінливе безпечне середовище, а також динамічність інновацій у системі законодавства України, а також особливостей соціально-правової характеристики тих чи інших видів і форм правовідносин негативно впливають на забезпечення прав і свобод дитини, як найбільш вразливої верстви населення та відповідного носія правового статусу.

Крім цього, незначна кількість наукових досліджень, що спрямовані на удосконалення інституту охорони прав і свобод дитини вже після початку широкомасштабної збройної агресії російської федерації не сприяють розвитку наукової дискусії при тому, що окреслена кількість проблем в адміністративно-правовому регулюванні цього інституту лише збільшується.

Саме тому на нашу думку необхідно звернути увагу на інституті прав і свобод дитини як об'єкті адміністративно-правової охорони.

Об'єктом статті виступають суспільні відносини, в сфері забезпечення охорони прав і свобод дитини.

Метою статті є аналіз проблемних питань прав і свобод дитини як об'єктів адміністративно-правової охорони.

Виклад основного матеріалу статті. Розбудова України як демократичної, соціальної та правової держави істотно піднесла роль і значення правоохоронної функції, яка набула властивостей однієї з центральних або пріоритетних функцій держави. Забезпечення правопорядку, приборкання будь-яких протиправних дій, захист прав і свобод людини покладаються на Національну поліцію та є невідкладним і першочерговим її завданням. Неухильне дотримання законності, гласність і відкритість у діяльності поліції може слугувати запорукою довіри населення до неї. Рівень довіри населення, відповідно до закону України «Про Національну поліцію», є основним критерієм оцінки ефективності діяльності органів і підрозділів поліції. Виходячи з цього, значно підвищуються вимоги до сучасного поліцейського. Його освітній, загаль-

нокультурний рівень, підготовка, здатність правильно й ефективно застосовувати свої знання – основні умови становлення поліцейського нової формації, який перш за все служить людині, захищаючи та охороняючи її права і свободи [1]. Саме тому надання вичерпної характеристики інституту прав і свобод дитини, як об'єкту адміністративно-правової охорони постає неабияк гостро, зокрема в умовах дії правового режиму воєнного стану в Україні та покладання на Національну поліцію України та інші суб'єкти системи органів правопорядку додаткових функцій, що значно послаблює їх увагу в сфері захисту прав і свобод дитини та концентрує на потребах поточної бойової обстановки та найбільш гострих соціально-деструктивних проявах широкомасштабної збройної агресії.

Наукове дослідження теоретичних і практичних аспектів кримінально-правової та кримінологічної характеристики умисного вбивства матір'ю своєї новонародженої дитини здійснила О. Л. Старко у дисертації «Умисне вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини». Інтерес для нашого дослідження складають сучасні дані щодо рівня, динаміки дітовбивств. У праці також визначено причини й умови їх вчинення [2]. Фактори, що обумовлюють вчинення статевих злочинів щодо неповнолітніх та механізм їх дії, роль поведінки потерпілого у даній ситуації, досліджувала С. С. Косенко у дисертації «Віктимологічна профілактика статевих злочинів щодо неповнолітніх». Науковець вказала, що негативні якості особи злочинця є «внутрішніми» причинами здійснення статевих злочинів щодо неповнолітніх. Важливим є удосконалення наукових підходів щодо кримінологічної характеристики неповнолітніх, потерпілих від статевих злочинів [3]. Окреслені особливості чітко визначають роль і місце інституту адміністративно-правової охорони прав і свобод дитини не лише в системі законодавства та соціально-правових відносин в Україні? а й концентрують додаткову увагу відповідний суб'єктів, що уповноважені та зобов'язані здійснювати охоронні функції зазначеного вище інституту. Деструктивні явища, що насичують наше суспільство, наносять непоправну шкоду правам і свободами людини і громадянина діючи на відповідних осіб з раннього віку та унеможливаючи формування в них поваги до закону та права свобод людини і громадянина загалом.

Крім цього, коло адміністративно-юрисдикційних повноважень, пов'язаних із реалізацією та практичним втіленням у життя державної політики у сфері охорони здоров'я, для дітей, які вживають алкоголь, наркотики, а також для дітей, які за станом здоров'я не можуть бути направлені до шкіл соціальної реабілітації та професійних училищ соціальної реабілітації. Деякі дослідники, поширюють також позицію про роль і місце Комісії з питань захисту прав дитини, котра є консультативно-дорадчим органом, що утворюється головою районної, районної у м. Києві та Севастополі держадміністрації, виконавчого органу міської, районної у місті ради [4]. Крім зазначеного, варто також наголосити і на такій важливій проблемі сьогодення як захист дітей від шкідливої інформації, яка може завдати шкоду їх здоров'ю та розвитку. Загальновідомо, що сучасний технологічний розвиток на перше місце висунув проблему правового забезпечення інформаційної безпеки держави, неодмінною складовою якої є інформаційна безпека підрастаючого покоління. При цьому весь суспільний обіг інформації регулюється багатьма видами соціальних норм, основними серед яких є: правові та моральні. Однак, якщо в минулі століття правовий обіг інформації охоплював лише найбільш важливу частину суспільного обігу інформації, то в сучасних умовах назріла нагальна необхідність розширення кола інформаційно-комунікативних відносин, що мають підпадати під правове регулювання. Особливо ця проблема стосується проблем правового регулювання інформаційного обігу та комунікації у всесвітній мережі Інтернет,

до якої в наш час долучаються діти вже навіть дошкільного віку [5]. Саме зазначені правові обставини, а також чітко визначене коло адміністративно-юрисдикційних повноважень суб'єктів забезпечення охорони прав і свобод дитини, як об'єкту адміністративного права зумовлюють необхідність удосконалення відповідного інституту, оскільки коло та спектр сфер, що суттєво загрожують йому непинно зростає, зокрема і в умовах дії правового режиму воєнного стану.

С. П. Коталейчук запропонував класифікацію прав дитини, але вона мало що дає для виявлення особливостей правового статусу дитини, для формування його як родового (спеціального) статусу. З метою усунення цієї прогалини у конструюванні правового статусу дитини автором запропонувано ввести наступну класифікацію прав дитини: загальнолюдські права і свободи особистості, адаптовані до особливого суб'єкта – дитини; ювенальні (спеціальні) права і свободи. Ці групи прав та свобод дитини у системі ювенального права складають субінституту правового статусу дитини. В їх складі перебувають як норми природного, так і позитивного права [6]. Належить зауважити, що класифікація прав дитини котрі підлягають захисту розширюється в умовах цифровізації суспільства та поширення мережі інтернет на всі сфери правдивісного повсякденного буття, що в свою чергу, потребує розгалуження системи адміністративно-правової охорони прав дитини на новоутвореній галузі.

Слід наголосити, що складність забезпечення ефективності правового регулювання мережі Інтернет не тільки і навіть не стільки полягає у відсутності систематизованого або узгодженого законодавства, що регулює відповідні види відносин у Всесвітній мережі, скільки в об'єктивних особливостях та закономірностях функціонування самого Інтернету, які фактично «дозволяють» будь-кому анонімно робити в цій інформаційній мережі загального користування що завгодно. При цьому в найбільшій мірі Інтернет підриває майже всі основні традиційні принципи юридичної відповідальності, які слугують вихідними засадами застосування компетентними органами державної влади санкцій правових норм до відповідних правопорушників (наприклад, принципи невідворотності, персоналізації, своєчасності, обґрунтованості та, як наслідок, законності застосування юридичної відповідальності певного виду до правопорушника). Саме фактична неможливість законного притягнення до юридичної відповідальності правопорушники у мережі Інтернет, що особливо проявляється на прикладі адміністративної та кримінальної відповідальності, зумовлює майже безмежну свободу дій, яку нині можна спостерігати у віртуальному кіберпросторі [7]. Надзвичайно важливим є забезпечення реалізації адміністративно-правової охорони прав і свобод людини і громадянина в ранньому віці, коли їх свідомість є не до кінця сформованою, а деструктивний вплив окремих соціальних чинників, зокрема і в інтернеті, може викривити розуміння та сутності доктринальних понять демократії таких, як правова державність, повага до прав і свобод людини і громадянина, а також законності та протиправності дій.

Відповідно до Закону України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування», Служба у справах дітей: бере участь у здійсненні заходів щодо соціального захисту і захисту прав та інтересів дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, і несе відповідальність за їх дотримання, а також координує здійснення таких заходів; оформляє документи на усиновлення і застосування інших форм влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування; оформляє клопотання щодо переведення дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, на інші форми влаштування дітей-сиріт та дітей, позбав-

лених батьківського піклування; здійснює контроль за умовами влаштування і утримання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування; здійснює моніторинг діяльності стосовно дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування; здійснює інші заходи стосовно дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування [8]. Окреслений спектр проблемних питань організаційно-правових умов соціального захисту дітей сиріт, що також відноситься до кола компетенції адміністративно-правової охорони, ускладнюється зокрема тим, що вищезазначені поняття, подекуди, виходять за межі змісту і сутності поняття охорони, трансформуючись у захист прав людини, що на нашу думку не є тотожними термінами.

Те, що одночасне вживання вказаних понять дещо ускладнює не тільки усвідомлення процесів, що відбуваються в межах їхнього змісту, але й перешкоджає належній реалізації прав, уже зазначалося в юридичній літературі, унаслідок чого запропоновано взагалі відмовитися від одного з термінів: «Законодавець не проводить чіткого розрізнення між цими двома термінами («захист» та «охорона»). З огляду на це, застосування цих двох термінів у законодавстві та їх довільне тлумачення науковцями певним чином заплутує правозастосовну практику та спричиняє плутанину в термінологічному апараті юридичної науки» [9, с. 48]. Якщо розглядати функції права як напрями його впливу на соціум, то щодо адміністративного права увага має бути звернена на той тип правових відносин, який підпадає під дію адміністративних норм. Розвиток демократичних ідей і їх втілення в діяльності держав зміцнюють акцент розуміння адміністративних правовідносин із суто виконавчо-розпорядчих, а також внутрішньоорганізаційних на такі, що мають «сервісний» характер. Регулятивна й охоронна функції мають бути

спрямовані на створення сприятливих умов ефективної реалізації прав і обов'язків суб'єктів адміністративно-правових відносин [10, с. 62].

Висновки. Таким чином, узагальнення позицій і думок вчених і дослідників, що безпосередньо взаємопов'язуються із дією механізму адміністративно-правової охорони прав і свобод дитини, а також сутністю і змістом їх, як об'єкту адміністративно-правової охорони, дозволяють обґрунтувати низку теоретико-правових та прикладних висновків, що на нашу думку можуть в подальшому оптимізувати функціонування зазначеної системи правовідносин та суттєво посилити забезпечення прав і свобод людини і громадянина, а також дотримання принципів демократичної державності загалом.

Таким чином, права і свободи дитини, як об'єкт адміністративно-правової охорони характеризуються, як комплекс та окремий сегмент в системі соціально-правових відносин між державою та особою, а також особою та іншими особами, що, перш за все, базується на правах та обов'язках, а також чітко окресленому колі правовідносин які заборонені.

Сутність заборонених правовідносин в контексті інституту прав і свобод дитини як об'єкту адміністративно-правової охорони полягає в тому що певні блага суспільства є недоступними для всіх громадян до досягнення ними конкретного віку що прямо чи опосередковано пов'язується із їх зрілістю та соціальною сформованістю. Такий контекст правовідносин виникає, перш за все, між особою та державою, що в свою чергу складає зміст адміністративно-правових відносин. Водночас, перспектива подальших досліджень полягає в необхідності визначення чіткого кола компетенції окремих суб'єктів із числа органів державної влади, на які покладається реалізація правоохоронної функції у сфері прав і свобод дитини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дмитро Швець, Захист прав і свобод людини та громадянина – пріоритет діяльності Національної поліції України. URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/27_10_2017/pdf/2.pdf
2. Старко О. Л. Умисне вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини : (кримін.-прав кримінол. дослідж.) : автореф. дис.... кацц. юрид. наук/ Старко Оксана Леонтіївна; Київ. нац. т внутр. справ. К., 2007. 20 с.
3. Косенко С. С. Віктимологічна профілактика статевих злочинів щодо неповнолітніх : автореф. дис. ... канд. юрид. наук / Косенко Світлана Сергіївна ; Нац. акад. внутр. справ України. – К., 2004, – 20 с.
4. Ясеновська М. Короткий огляд ситуації з дотримання прав дітей груп ризику в Україні. URL: <https://postup.lg.ua/korotkiy-oglyad-situaciyi-z-dotrimannya-prav-ditey-grup-riziku-v-ukrayini>
5. Лесько Н. В., Правове регулювання захисту дітей від негативного впливу інтернету, URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2017/aug/5710/vnulpurn201685010.pdf>
6. Теоретико-правовий аналіз концептуального поняття "правовий статус дитини". *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2014. № 12. С. 71-76. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bmju_2014_12_18
7. Права і свободи дитини в умовах конвергенції правових систем: українські реалії та перспективи їх удосконалення. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&image_file_name=PDF/bmju_2013_12_30.pdf
8. Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування : Закон України від 13 січ. 2005 р. № 2342-IV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2342-15/page2>
9. Вавженок Я. Співвідношення понять «захист» та «охорона» трудових прав у чинному законодавстві. *Форум права*. 2010. Вип. 1. С. 45–49.
10. Миронець О. Реалізація охоронної функції адміністративного права. *Юридичний вісник*. «Повітряне і космічне право». 2016. № 39. Т. 2. С. 62–67.